

A NACIONALIZÁLT SZOCIALIZMUS

BISMARCK SZÉKÉBEN Scheidemann, Renner Metternich helyén, Turati Milánó ura; Moszkva, Budapest, München, holnap talán az örök Róma is a III. Internacionálé támadó frontja. Fenn északon a szocialista csillagász Branting svéd kormányelnöki obszervatóriumából figyel, vájjon a II. Internacionálé csillagának népe nem jut-e a Keletről vöröslő üstökös gyilkos gözkörébe. Új hatalmasságoké a világ. A hadaktól elhagyott utakat társadalmi forradalmak szele söpri. 1919-et írunk.

MacDonald a brit nemzeti kormány elnöke, a Ház ura, mi több; helyettese a tory-k vezére Baldwin, minisztere egy Chamberlain, követője az antiszocialista Churchill. Az avignoni pártnapon mármár befejezett a nagy szecesszió: Renaudel, Marquet és Montagnon nemzeti szocialistává válik. Mussolini nem az „Avanti“-t szerkeszti, Hervé antimilitarizmusára ugyan ki emlékszik, az Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund, értitek: a 16 milliós német munkásság legnagyobb szociáldemokrata erőssége nincs többé. Ausztromarxizmus, Adler, Renner, Bauer, — német, nem: porosz szociáldemokrácia, Bebel, Ebert népe, Breitscheid, Ledebour, Severing voltak-e, éltetek-e? Hova lettetek? Hol vagyunk? A mában.

Igen, új hatalmasságoké a világ, mert ők sem epigonjai, sem ígéretei a múltnak. Mert a múlt mást ígért, mást eszmékben, mást emberekben. A mi közvetlen múltunk, a racionalizmus mást ígért azoknak, akik a „felvilágosodás“ hideg fényében tetszelegtek, de azoknak is, akik tőle több és arányosabban megosztott életmeleget vártak. A tömegek vártak, az emberek csalatkoztak. Miben? Mindenben, ami földi, ami emberi, ami szervezett, ami propagált, ami ideológia, ami párt, ami politika. És hinni kezdtek mindenben, ami anyagtan, ami élmény, ami szerethető, gyűlölhető, nem tudatosan, észszerűen, hanem ösztönösen, erősen, életesen.

Miért? Mert tapasztaltak. Tapasztalták, hogy a pacifizmus, az antimilitarizmus sohasem volt annyira szervezett és erős, mint 1914-ben és a nemzetközi munkásszolidaritásról még sohasem hangzottak el olyan meggyőző beszédek, mint a háború előestéjén Brüsszelben és mégis: Rajnán innen és túl az első nagy szóra Jaures és Guesde, Bums és Barnes, Haase és Scheidemann szocialista tömegei a trikolór, az Union Jack és a Reichsflagge alatt zárt rendekben vonultak fel, hogy a harcot megvívják nem osztályként együtt, hanem egymással, nemzet állva nemzettel szemben. Ez volt az első élmény. A másodikat és a százegyediket a parlamentek váltották ki, amidőn a tudományos

szocializmus ideológiájától szépen pallérozott marxista fejek finom elgondolásokkal hozták összhangba elméleti álláspontjukat a hadviselés táguló hitelkereteinek megszavazásával. 1923-ban ismét Poincaré az úr, a Ruhrban a francia sereg. A német munkásság emberfeletti türelemmel vívja a passzív ellenállás önsanyargató harcát. Morei, az alsóházban a munkáspárt bayardja, Londonban ünnepélyesen megkéri Léon Blumot, a francia szocialisták vezérét, hogy hasson a francia kormányra a megszállás mielőbbi megszüntetése érdekében. Leon Blum megtagadja a német munkásságnak az angol labourtól kért támogatását. Nagy élménye ez mind az angol, mind a német tömegeknek. És jött a háború új fegyverekkel, az új merkantilizmus, a nemzetgazdaságok harca, elzárkózással, az önellátás elképesztő eszméjével. Ki védte a nemzetközi kereskedelem vüágszabadságát, talán az angol, a francia vagy a cseh szociáldemokrácia? Dehogy, a szabadkereskedelem hadállásait a szociáldemokrácia kiürítette és csak itt-ott adott le egy-egy szónoklat-salvet vaktöltéssel, nehogy a vámvédelem csorbát szenvedjen. Igen helyesen az illető ország adott pillanatnyi érdekei szempontjából, de szöges ellentétben a „tudományos szocializmus“, a párttan követelményeivel.

Ezeknek az élményeknek egymást hatványozó ereje beigazolta, hogy a munkásosztály világszolidaritása ábránd csupán, míg egyes nemzetek szociálpolitikája, törvényes munkásvédelme a politikai irányító réteg oldaláról nézve, az ismertetett események pedig a munkásság részéről megmutatták, hogy a nemzeti szolidaritás igenis lehet élő valóság.

A háború utáni szociáldemokráciának tragédiája azonban mindenekelőtt abban van, hogy ott, ahol kormányhatalomra tett szert, — miként Németországban, Angliában és Ausztriában — más, kisebbségi polgári pártok támogatására, koalícióba szorult, vagy — miként MacDonald első kormánya — többségnélküli kormányhatalomként ki volt szolgáltatva antiszocialista politikai tényezők taktikai önkényének. A társadalom előtt kormányhatalomként a szociáldemokrácia jelentkezett, nem pedig azok a politikai együttthatók, amelyek — a parlamenti mérleg nyelveként — elsősorban hatottak a kormány vonalvezetésére. A nyugaton előretört szocialista pártok abba a dilemmába kerültek, hogy ha föltétlen többség nélküli legnagyobb pártként nem fogadják el a kínálkozó kormányhatalmat, őket a politikai gyávaságnak és annak a vádja éri, hogy magtik sem tartják tanaitak gyakorlatban keresztülvihetőnek, ha pedig elfogadják, egyik vagy másik „támogató“ polgári pártnak kiszolgáltatva, a „szocializmusból“ kevesebbet valósíthatnak meg annál, amit legerősebb ellenzéki pártként a kormánytól kieroszakolhatnának. A francia szociáldemokrácia életét — nézetem szerint — éppen azzal mentette meg, hogy volt erkölcsi és taktikai bátorsága egy évtizeden keresztül — minden unszolás ellenére — a kormányhatalomban részességtől tartózkodni. Amíg tehát a politikai és gazdasági szempontból legnehezebb időkben hatalmat vállalva a világ két legerőteljesebb szociáldemokráciája, a német és az angol felörlődött, a francia szocializmus mostanig megtartotta lazán összefüggő birtokállományát.

Az európai szociáldemokrácia erővesztésének és a moderm szocializmus térhódításának ebben a folyamatában kitűnt, hogy az emberiség alapképlete az államalkotással nemzetté váló nemzetiség, nem pedig a marxizmustól hirdetett osztály. Az utolsó két évtized bőséges történelmi anyaga megmutatta, hogy az ember nagy életküzdélmei nemzetek harcai, nem pedig osztályoké. Ez az a pont, ahol a marxi szocializmus és a nacionalizmus a leghevesebben ütközik, mert a marxizmus — ha tanánál kitart — bomlasztja az emberiséget vertikálisan tagoló nemzeteket, a nacionalizmusok pedig nem tűrik, hogy az emberiségnek egy horizontális osztályszerinti tagozódása gyengítse a nemzetek természetes, szerves, hagyományos, történelmi egységét.

Az európai népeknek ezek a nagy élményei és felismerései sietették a tömeghangulatnak — a lövészárk demokráciájának életveszély- és küzdelemközösségében fogant — nacionalizálódását. Ezt a tömegérzületet aknáztta ki a politikai akarat szolgálatába állított tervszerű, szervezett propaganda, amelynek legnagyobb megnyilatkozásaival találkozunk a mussolinizmus és a hitlerizmus államművészetében. Amíg a faszizmus megelégedett a szocializmus tömegeinek nacionalizálásával, addig a német nacionalista tömegmozgalom a szocializmust ideológiástól, tömegestől, mindenestől akarja nacionalizálni. A mozgalom neve, „nemzeti szocializmus“ mutatja, hogy a nacionalizálásnak ez a folyamata nem célozza a szocializmus lényegének megsemmisítését. De lehetséges a nacionalizmus történelmi idealizmusát és a szocializmus anyagelvű determinizmusát szellemi ötvözetbe tömöríteni? Ebben az értelemben semmiképpen! Felmerül azonban a kérdés, vajjon a szocializmusnak lényege-e a marxi tan» Ezt tagadásba kell vennünk, ha elismerjük, hogy életvaldságot csak pozitív politikai akaratot jelentő társadalmi irányzat formálhat. A marxi szocializmus pedig elsősorban negatívum: tagadása a jelennek, államának, társadalmának, emberének, a ma életének. A változás bizonyosságát akarja belevinni, tudatossá tenni a tömegek életében. Ezért adja Marx a természettudomány, a bölcselet fundamentumát tanának. Igaz, megadja távlatát a szerinte a fejlődés belső törvényszerűségeiből kikövetkeztetett jövőnek, az osztálymentes társadalomnak. De ez a tudományosság látszatával vetített társadalmi perspektíva igen vérszegény politikai program. Ez az osztálymentes társadalom a tömegeknek semmit, a szociológusoknak pedig még ennél is kevesebbet jelent. Az utóbbiak jól tudják, hogy az osztály olyan durva fogalom, hogy ezzel a társadalmi csoportok és csoportakaratok sokszerűségét kifejezni nem lehet. Marxizmustól innen és túl azonban él az örök szocializmus: tömeges vágyakozás etikusabb társadalmi viszonyok után. Ez benne él minden korban, hiszen az ethikai szabály és a valóság sohasem fedi egymást.

Ennek az örök szocializmusnak csak egyik elfajzott határesetete az, amit a mai polemikus értelemben marxizmusnak nevezünk. A „felvilágosodás“ racionalizmusának ez az anyagelvű, kollektív változata az örök szocializmusnak csupán egyik történelmi kategóriája. Történelmi, mert velejárója a racionalizmus tovatűnő két századának, a

„klasszikus“ közgazdasági felfogásnak, a kivesző szabad kereseti gazdálkodásnak, a tőkeszegénységben elvérző tőkés termelésnek és az érték-szempontok ama sajátos összetételének, melyet röviden kapitalista felfogásnak nevezünk. Mondom: ez a marxizmus a történelemé, — éppen olyan határeset, mint a nacionalizmusban a Ku-Klux-Clan vagy a jingoizmus.

Nem a marxizmus, hanem az örök ethikus szocializmus és a nacionalizmus egyeztetése az a lehetőség, ami értelmes és valószínű. Most indokolt a kérdés, vajjon van-e ennek a szocializmusnak vagy a modern nacionalizmusnak olyan eleme, ami kizárja egymást?

A MODERN NACIONALIZMUSNAK két jellegzetes alkateleme: valamely hagyományos nyelvi és élményközösségnek (nemzetiségnek) öntudata és a hazává szélesült szülőföld szeretete (patriotizmus). Tágabb szülőföldemnek és népközösségének mindenekelőli helyezése, ezt jelenti a modern nacionalizmus. Minthogy a szocializmus az ethikai normának és a mindenkori valóságnak egybevetéséből származik, természetesen, hogy a szocializmus „valóságoként“ különböző. A legtermészetesebb és legszerveesebb társadalmi „valóság“ a nemzet, ezért az örök szocializmus nemzetenként eltérő, tehát nemzeti szocializmusokban jelentkezik.

A nacionalizmusnak mi a célja? Biztosítani a történelmi értékektől ékes, ezért „értékes“ nemzet létfeltételeit. Ha az örök szocializmus célja az erkölcsi elv érvényesítése a társadalmi gyakorlatban, ezzel részben megelőzi, részben közömbösíti a társadalmat bontó erőket, tehát a nemzet tagjaiban fejleszti az együvértartozás tudatát és érzését: a nemzetélet szellemi feltételeit. Az ethikus szocializmus gyakorlata ezáltal a nemzeti szellem hatékony kötő tényezőjévé válik. A való szocializmus tehát csak nemzeti lehet, a nacionalizmus pedig csak akkor teremti meg tárgyát, a nemzet számára a legkedvezőbb életfeltételeket, ha ethikus szocializmussal karöltve megelőzi és megfékezi a társadalom-együttműködést, tehát a nemzeti egységet lazító erőket.

Ezeknek az összefüggéseknek ösztönös érzéklése nemcsak nagy nacionalistáknak (Bismarck, Disraeli, Windhorst, Seipel, Mussolini), de jó szocialistáknak (Millerand, Briand, Lassalle, Bebel patriotizmusa, MacDonald, Renaudel) politikájában is jelentkezik.

Bizonyos történelmi, társadalmi valóságokra ható szocializmus és a nemzeti élet természetének érvényesítését akaró nacionalizmus a legnagyobb mértékben előnyös minden történelmi társadalmi közösségre. Ezzel szemben semmi sem veszélyezteteti annyira a spontán társadalmi együttműködést, semmi sem hiúsítja meg olyan mértékben a társadalmaknak kultúrértékeket hordozó szerepét, mint a szocializmusnak elfajzása, a marxizmus vagy a nacionalizmusnak szélsőséges határeset, a jingo imperializmus. Minden eszmerendszernek bukását a benne rejlő igazságmagnak — kizárólagos élet-elvként— túlzásba vitt érvényesítése idézi elő. Ezért a szocializmusban rejlő ethikum megmentését jelenti az anyagelvű marxi szellem száműzése az örök szocializmus határából. A nacionalizmus ideálját pedig akkor éri el, ha ment az üzletes, nem a nemzet, hanem egyes

anyagi érdekeltségek szolgálatába állított, vagy történelmi szemmérték hiányából vak, újdonsült közületeknek öncélúvá vált imperializmusától. A szocializmust a marxi szellem hatása alól a nacionalista idealizmus szabadítja fel, miként a nacionalizmust üzletes imperializmussá elfajzásától az ethikus szocializmus óvja meg. Ezért az embernek legnagyobbfokú természetes közösségét betónyszerű szilárdsággal az a szellemiség köti egységbe, amelyben a nacionalizmusnak és az ethikus szocializmusnak szintézise érvényesül. Ezért kell „szocializálni“ a nacionalizmust. Ezért kell „Racionalizálni“ a szocializmust.

A kifejtettek szerint tehát a nacionalizmusnak nemcsak a marxizmus, hanem a jingo imperializmus is veszélyes ellensége. Ezt amerikai és angol nacionalisták helyesen felismerték. Küzdelem folyik éppen nacionalista oldalról a legtisztább felismerések alapján mind a Ku-Klux-Clan, mind a jingoizmus ellen. Vájjon fenyegeti-e a magyar nacionalizmust elfajulásának veszedelme? Vájjon a magyar nacionalizmus túlfeszül-e azon a szellemiségen, amely a nemzeti élet teljességéhez elengedhetetlenül szükséges? Felmerül tehát a kérdés: nem kell-e nálunk is tudatosan alkalmazni azokat a szellemi tényezőket, amelyekkel egyes nemzetek éppen nacionalizmusuk természetességének és szellemi töretlenségüknek megvédése vagy helyreállítása érdekében temperálják a maguk imperializmusát?

KÉTSÉGTELENÜL feltételezhető, hogy a történelmünkben erőteljesen áradó magyar nacionalizmust hatványozza a nemzettagok államegységének erőszakos megszüntetése (Trianon) és az uzurpátoroknak félelemből sarjadt imperializmusa. Ezt a természetes magyar nacionalizmust azonban — a felebaráti szeretet érzületét terjesztő kereszténység kiegyenlítő szellemén felül — aggasztó hatóerők tompítják. A nemzeti lét bizonytalanságának a distansz, tehát az államterület kicsinyisége és a természetes határok hiánya okán általánossá vált felismerése nyilvánvalóvá tette a minden nagy elhatározással járó roppant nemzeti kockázatot. Tőkeszegénységünk, adós-nemzeti voltunk, gazdasági kiszolgáltatottságunk, anyagi függőségünk nem éppen népi önértetet tápláló mozzanatok. Szellemi életünket átható túltengő racionalizmus, idegen kultúráknak — a túltengő nacionalizmust jellemző lenézése helyett — mániákus felülértéklése, utánzata, a külföldnek és a külföldinek bántó felmagasztalása, közgondolkodásunknak és ízlésünknek magyartalan szellemtől áthatása — ezek sem olyan motívumok, amelyek egy nép öntudatát duzzasztják. Közép-Európa bármely népénél pusztán hiedelem „a nemzet faji egysége“. A hiedelmek ereje azonban a tényéknél sokszor erősebb történelemalakító erő, miért is a magyar nacionalizmus nagy hiányossága, hogy szelleméből hiányzik a nemzet feji egységének hiedelme. Ha a magyar nacionalizmust mérséklő mozzanatok mellett kellően mérlegeljük, hogy — miként minden civilizált nemzetnél — nálunk is érvényesül a tudományosság, a társaság, az üzlet nemzetközi együttműködésének nemzeti különbségeket áthidaló hatása — elmondhatjuk: veszélyesen sok történelmi adottság és számos szellemi tényező oldja, bontja, tompítja azt, amit magyar nacionalizmusnak nevezünk.

Nálunk tehát, ahol annyi a nemzetellenes hatótényező, valóban hely- és időszerűtlen — imperialista nagyhatalmak nacionalistáit, tehát ebben is idegent majmolva — kutatni a „túlzó“ nacionalizmus ellen-szerei után. De vájjon éppen a nemzeti lét roppant kockázatára figyelemmel, nem szerencsés-e, hogy a magyar nacionalizmus mérsékelt feszültségű? Van-e egyáltalán szükségünk magasfeszültségű nacionalizmusra?

Nemzetnél nacionalizmus, férfinál egyéniség, becsület — egyet jelent: természetes egyediségének, sajátosságának érvényesülését a létben. A nemzet nacionalizmusának, a férfi egyéniségének feladásával feladja önmagát. Nacionalizmus nélkül nincs nemzet, egyéniség, becsület nélkül nincs férfiasság. Minden életerőst természetes imperializmus jellemez. Ha egy nemzet erről lemond, ezzel történelmi létét adja fel, mert az életerős nemzeteknek tovább is érvényesülő imperializmusa kiemeli a történelemből azt a népközösséget, amely elerőtlenedve megadja magát. Könnyű körültekinteni közeli határainkon és felismerni az imperializmusokat, amelyek megsemmisítenék a történelemnek azt a szerencsétlenjét, aki „józanul“, „ésszerűen“, tudatosan temperálná a maga nacionalizmusát, tetszelegve a „felvilágosultság“, a „tárgyilagosság“ öngyilkos fölényességében. Hogy a magyar nemzet léte milyen feszültségű nacionalizmust igényel, az mindig attól függ, hogy a környező nemzetek és népek imperializmusait átható nacionalizmusok közül milyen feszültsége van a társadalmi egyéniségünkre ható legerősebb nemzeti öntudatnak.

Közvetlen történelmi környezetünkben egyetlen természetes, szervesen kialakult nemzeti állam hat: a „Reich“. Nem a fellah népeknek imperializmusát, hanem a Németbirodalomnak hagyományos nacionalizmusát kell tehát nekünk zsinórmértékül elfogadnunk.

Mint minden, a népek életének mélyfolyását felkavaró nagy emberi gondolat, a német nacionalizmus is az általános emberibe vet horgonyt. Általános emberi eszmék pedig csak az értékek rendjében találkoznak. Az értékek rendje és az értékek forradalma a német nacionalizmus múltjának és jelenének nagy problémája. A „dicsőségnek“ 300 éves (1500-tól kb. 1800-ig), a racionalizmusnak 150 éves és a bolsevizmusnak néhány évtizedes értékrendje után ismét visszaállítani a „szent“ birodalomnak 1000 éves (500-tól Kr. u. 1500-ig) hierarchikus értékrendjét (Hans Eibl, Vom Sinn der Gegenwart, 16. 1.), ez a német nacionalizmus általános emberi gondolata. Végét vetni az értékek forradalmának! Ez a németség kultúrmissziója a németség legjobbjai szerint. Ezt a kultúrmissziót alapozzák meg a sajátos faji gondolattal, mondván: Eszmék és törekvések emberfajtaéhoz kötöttek. Különösen olyan eszméknek élete, amelyeknek tartalma nem tudományos igazság, hanem belső élmény, etikus elképzelés, fajhoz kötött, fajtól elválaszthatatlan. (Hitler, Mein Kampf, 80. kiadás, 315. 1.) Ilyen a kultúra eszméje is. Az emberiség három fajcsoportja — a kultúrát alapító, ezt fenntartó és a kultúrromboló fajok — közül egyedül az árja a kultúrát alapító, azt körülbástyázó fajta. Az árja faji hivatása a kultúra alapítása. Az árjáknak ez a példátlan faji tulajdonsága nem szellemi természetű, ez az egyéni véleményről és érdekről a közösség

javára áldozatos lemondásban (Hitler, 326. 1.) jelentkezik. Az egyének a közösségért minden áldozó képessége és akarata emeli az árját a többi fajok fölé, innen kultúrhivatásuk. A német államnak most már a hivatása abban van, hogy megőrizze és fejlessze a kultúrát alapító és hordozó árja faj lelki és fizikai birtokállományát. (Hitler, 432—33. 1.) Az állam — ebben az elgondolásban—képtelen emberi képességeket kialakítani, hivatása: utat nyitni a faji képességek megnyilatkozásának. Az állam tehát a faj eszköze, — annál tökéletesebb, minél jobban óvja és fejleszti a fajnak kultúralkotó őselemeit, amelyek nemcsak a nemzetnek, hanem az egész emberiségnek szépséget és méltóságot kölcsönöznek. (Hitler, 434. 1.)

Az értékek rendjének hordozója — a mai hivatalos német fel fogásban — az árja fajiság. Ennek a fajiságnak eszköze az állam. Ez a fajiság jut kifejezésre a poroszságban. A poroszság tehát a leg-tisztább árja faj, az árja elit. Az árják történelmi kultúrmisszióján belül ennek a poroszságnak külön hivatása: megmenteni az emberiséget a fehér ember árjafajú kultúrája ellen összefogó proletár-front és a színes fajok világforradalminak támadásával szemben. (Spengler, Jahre der Entscheidung, 146. 1.)

A fehér ember kultúráját alapító és most azt a belső és külső ellenséggel szemben oltalmazó árja fajiság csak akkor teljesítheti történelmi misszióját, ha valóra váltja Leibnitz nyugtalanító szellemi örökségét, a Nyugat nagy keresztény birodalmának egységét. (Eibl, 415. 1.) Az értékek, az értékgazdagság birodalma: a „Reich“. Ez a birodalom áll az értékek küszöbén, (Moeller van den Bruck, Das dritte Reich, 332. 1.) mint az ázsiai új mongol birodalom és az „elnégeresedett“, Afrika nyúlványává váló Franciaország között feszülő közepe a Nyugatnak. Színtere az értékek állandóságának és az értékek forradalmának. A „középet“ akarata szerint formáló árja fajta fogja kimondani ebben az elradikalizált világban, ahol a konzervativizmus és a forradalmiság vívja a maga párharcát, hogy mit érdemes, miből és miért megmenteni, átmenteni a jövő számára. A germán nacionalizmus azonban—a latinnal ellentétben—nemcsak magára gondol, a Nyugat közepét nemcsak önmagáért, nemcsak az árjától fenntartott értékrendszerért, hanem valamennyi fehér népért rendezi, mert csak ettől az erőssé vált középtől (Mitte) lehet az egész — különben szét-eső — földséget kiegyensúlyozni. (Moeller, 302. 1.) Különben felborul minden, ami ma még Európát jelent. Ebben a nagy európai középben születik a „harmadik birodalom“, a mai hivatalos Németország eschatológias reménysége, miként a marxistáké az osztálymentes társadalom. Mert a harmadik birodalmat itt is a hegeli hármas tagozású történelmi alakulás (thesis—antithesis—synthesis) utolsó tagjának kell tekinteni. Nehéz áttekinteni, mi mindennek szintézisét látja ez az ideológia a harmadik birodalomban. Hogy csak keveset jelezzünk, benne fejlődik szintézisbe: a tapasztalati tudomány és a vallásos metafizika, az antik formák tisztasága és a színeknek gótikus izzása, az egyéni d(acos szabadság és a jámbor közösségbe olvadás, a porosz birodalmi eszme és az osztrák császári hagyomány, a keresztény lelkiség és a formák klasszikus világa. (Eibl, 44.1.) Ez az apoka-

liptikus harmadik birodalom mindennek szintézise, amit az ideológus elképzelt. A nemzeti szocializmus istene a harmadik birodalom, megváltója a természettől uralomra kiválasztott népnek, az árja fajiságnak, melynek nagy prófétája támadt és — miként a királyok egykoron — jelképévé vált népének, ma övé a rajongás, hogy a történelem ismert logikájával ez törvényét, majd birodalmát illesse.

íme a történelmi naturalizmus, az a faji determinizmus, amelyet az anyagelvűvel szemben kijátszanak. A faj a történelmet mozgató erő, amely a természettörvények kérlelhetetlen erejével valóráváltja a legerősebb fajta birodalmát. Az osztálymentes — nem: a tiszta fajú társadalmi ideál eléréséig nem a proletariátus, hanem a választott faj diktatúrája kormányoz. Ez a hitleri eschatológia fűti, acélozza a német nacionalizmust. Ez tekint és tör kelet felé. Az ő szempontjából Ausztria, Csehország „Ostmark“, mi és Lengyelország „Vorland“ csupán. Vele vagy ellene? Szempontunkból közömbös. Ez az elemi erejű, faji gondolat hiedelmétől áthatott, messiási tűzektől lobogó nacionalizmus számunkra mindenképpen hosszú évek hatalmas realitása.

Csorda népek mechanikus, erőltetett imperializmusa lágy lehet ehhez az orkánhoz képest... Barát- vagy ellenfélként, viszonylatában csak akkor maradunk érték és erő, ha egyéniségünket ebben a történelmi tornádóban is fenntartjuk. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha nem elégszünk meg a mának temperált nacionalizmusával, hanem töretlen nacionalista érzülettől és tömegeket mozgató nemzeti ideológiától feszülünk a reánk ható új világgörnyezetben.

Amennyire összeférhetetlen az úgynevezett tudományos szocializmus (marxizmus) a polgári nacionalizmussal, annyira összefér a való szocializmus a modern nacionalizmussal, tekintet nélkül arra, hogy az utóbbit történelmi naturalizmusnak vagy idealizmusnak szelleme hatja-e át.

Belső szellemi szerkezet tekintetében a szocializmus és a nacionalizmus egymástól mindenkor eltér, mert amíg a marxi szocializmus az embert élettani igényeiben törekszik kielégíteni, a való szocializmus pedig az etikai elvet a társadalomban azért kívánja érvényesíteni, hogy ezzel az embernek lehetővé tegye a természete szerinti életet, addig a nacionalizmus a nemzetet önmagáért exponálja. Nagy eltérés az eszmék életében, semmi a gyakorlati valóságban. Emberi viszonylatban teljesen közömbös, hogy az egyén természeti igényeihez alakítjuk-e a társadalom életformáját (szocializmus), vagy az ember lelki és fizikai értékállományát azért óvjuk és fejlesztjük, hogy a nép szellemi és fizikai életereje erőssé tegye magát az öncélú nemzetet (nacionalizmus). A történelem túlnyomó részét kitevő hétköznapi szorgos társadalompolitikai részletmunkája — a nacionalizmus és a szocializmus eszmei eltérése dacára — végeredményben egyre irányul: az ember erkölcsi és élettani birtokállományának fejlődésére. Mindebből pedig az következik, hogy rajongjunk akár a szocializmusért, akár a nacionalizmusért, vagy olvassuk őket szellemünkben egészséges eszméletvözetbe: ideáljainkat gyakorlatiasan jól csak akkor szolgáljuk, ha védjük, érvényesítjük az embert. Az embervédelem szociálpolitikája a

népvédelem politikája. Ezzel és elsősorban ezzel tudunk súlyt és nemzetközi jelentőséget adni a kifelé ható nacionalizmusnak. Az etikus szocializmusból folyó embervédelmi és embert érvényesítő szociálpolitika ezért jelenti a nacionalizmusnak nélkülözhetetlen előfeltételét. A biológiai és erkölcsi értékekben rejlő népi erő — a helyes szociálpolitika „termelési eredménye“ — a nacionalizmus aranyfedezete. Ezért a népéletbe befelé ható etikus szocializmus társadalompolitikája a nacionalizmus nemzetpolitikájának egyik leglényegesebb alkotóeleme. Ha a nacionalizmus ezt nélkülözi, a környező nemzetek és népek imperialista politikája gyorsan felismeri ennek a nacionalizmusnak vértelenségét, a hazafiságnak azt az inflációját, amelyet nem fedez erkölcsileg és biológiailag értékes népi erő.

Ami áll a nacionalizmus és a való szocializmus gyakorlati szociálpolitikájának szükségszerű azonosságára, az e két szellemi irányzat gazdaságpolitikájára is érvényes.

Elméletben a tárgyalt két szellemi irányzat gazdaságpolitikája éppen annyira eltérő, mint szociálpolitikájának bölcséleté. A szocializmus gazdasági célja a társadalom tagjai anyagi szükségletének észszerűen arányos és rendszeres kielégítése, — a nacionalizmusé a nemzet szabadságának, függetlenségének intézményes biztosítása (Schacht: Brennende Fragen, 7. 1.) a dologi világ rendjében. A gazdaságpolitikai célt a szocializmus elképzelésében a gazdálkodás közhatalmi irányítása s a magántulajdon szerzésének és használatának korlátozása szolgálja, a nacionalizmusban pedig az önellátó nemzetgazdasági eszmény megvalósítása. A gazdaságpolitikai eszmék életében tehát a két irányzat körvonalai egymástól élesen elkülönülnek. És a gyakorlatban? Vájjon nem jelent-e mindkettő közhatalmi kényszergazdálkodást? Lehet-e kényszerű intézkedések nélkül zárt nemzetgazdasági egységet teremteni? Legszigorúbb vámvédelem nélkül vájjon lebet-e „a mezőgazdaságot és az ipart egymást kiegészítővé fejleszteni?“ (Schacht, 7. 1.) A nacionalizmus tervszerűen „fegyelmelni“ akarja a gazdálkodást. A „fegyelmelésnek“ eszméje pedig — akár Gregor Strassemek, akár Schachtnak elgondolását elemezzük — ugyan mit jelent? Gazdasági elzárkózást, Önellátást, fegyelmező korporatív gazdasági rendszert, a magántulajdonnak a nemzeti hasznosság elve alá rendelését. Hiába figyelmeztet Spengler, hogy a „fegyelmelés“ a fajlónak tapasztalt lovastól iskolázása, nem pedig a gazdasági szervezetnek valaminő tervgazdasági fűzőbe szorítása. (Spengler, 138. 1.) Hasztalan a szellemes megkülönböztetés, a nacionalizmus gazdaságpolitikái a a gyakorlatban a gazdálkodásnak a nacionalista politikába való betörését jelenti, — hogy Spengler fajremondájánál maradjunk. Ez pedig a nemzeti célok szerint megy végbe, tehát nemzeti tervgazdálkodáshoz vezet. Tehát következetesen megvalósított szocialista és nacionalista gazdaságpolitika egyaránt zárt közgazdaságot, államtól irányított termelést s forgalmat, magántulajdonkorlátozást, piac-„szabályozást“, tehát „tervgazdaságot“ jelent.

Tervgazdaságot eredményez ezek szerint a következetesen érvényesített nacionalista gazdaságpolitika, melynek szellemében a nemzetgazdaság külön egyéniségként szerepel, amit fenntartani csak akkor

lehet, ha ez termelés és fogyasztás tekintetében egyaránt minden egyéb nemzetgazdaságtól független. (Waldemar Mitscherlich, *Nacionálisizmus*, 300. 1.) A nacionalizmus nemzetgazdasági eszménye autarkiaát, az utóbbi pedig tervgazdaságot jelent. A szocializmus és nacionalizmus gazdaságpolitikája tehát megegyezik abban, hogy a közhasznúság értékszempontja alá rendeli a magántulajdon szerzését és használatát, helyteleníti a szabadkereseti versenyzádkodást és az államtól tervszerűen kényszerű intézkedésekkel irányított zádkodásban látja a közjó megvalósulásának előfeltételét. Ezért találkozik a gyakorlatban a nacionalizmus és a szocializmus közgazdasági politikája.

Amit korunk alapvető két irányzata gyakorlati társadalom- és gazdaságpolitikájának szükségyszerű azonosságáról kifejtettünk, valóra válik a nagy német életvalóság nemzeti szocializmusában. Nézetünk szerint azért éppen a Németbirodalomban, mert ottan egyidejűleg és a legnagyobb potenciával jelentkezett mind a nacionalizmus, mind a szocializmus.

A német romanticizusból, a porosz szellemiségből és az árja faj felsőbbrendűségének hiedelméből áradó nacionalizmust a legmagasabb hatványra fokozta Versailles. Mihelyt füstbe ment a munkásság világszolidaritásának — a tömegek életében a nacionalizmust elfojtó illúziója és a vallási egység hiányát szenvedő nemzetből elemi erővel tört fel a nagy vágyakozás a népi életet a maga teljességében átfogó, a nemzetet egészen betöltő egységes hitbéli élmény után, — ki kellett robbannia, az élet új formájába kellett feszülnie a germánság forrongó nacionalizmusának. És ennek szükségképpen szocializmusnak is kellett lennie. Miért? Mert szocializálódott, nem... proletarizálódott a német élet. Mert proletarizálódik egy nemzet, amelyben a polgári életszínvonal követelményeit a nép kereső tagjainak csak V₃ százaléka tudja jövedelmével fedezni, a magántulajdon intézményében pedig — legalább 10.000 M-t kitevő vagyonnal — az össznépeességnek csupán 2½ százaléka érdekelt. (Schacht, 20. 1.) Ez megérlelte a népet a nivelláló hatású szocializmusra. De megérlelte szellemileg erre a hosszú katonai életnek gazdasági tapasztalata és a német nagy „középosztályiban a polgári akarátú, de proletárhelyzetben élő ú. n. proletaroid elemeknek elhatalmasodása is.

A hadbavonult német férfitömeg ugyan minő gazdasági élmény-nyel tért vissza a háborúból? Az államhatalomtól szervezett és arányosított tömegfogyasztásnak és a belgiumi, továbbá a lengyelországi katonai tervgazdádkodásnak tapasztalataival. A hadseregek élete kollektív élet volt, tömeges mindenben: áldozatban, szolgálatban, dicsőségben, de tömeges fogyasztásban, szükségletfedezésben, sőt termelésben is. Innen a hadviseltek jelentős részének szocialisztikus gazdasági - felfogása. Ha ismerjük a „katonai szocializmus“ logikáját és azokat a kapcsolatokat, amelyek Hitler pártját éveken át a birodalmi véderő politikai függvényének szerepében tartották (Heiden, *Geschichte des Nazionalsozialismus*, 17., 119. és 124.1.), megismerjük a mozgalom szocializmusának egyik forrását. A másik — miként említettem — a középosztály új szellemisége: a polgár benne áll a tulajdoni rendben, tulajdon nélkül gyökértelen. Ha a polgár vagyontalanná válik, három

úton rohan a gazdasági hatalom után. Vagy hivatalnokként törekszik a közhatalom birtokában anyagi vonatkozásban impériumot kifejteni, vagy szerzéssel, esetleg szocializálással próbál tulajdonra szert tenni. Nézetem szerint minél kevesebb polgár fejthet ki gazdaságiakban közhatalmi impériumot és minél több polgár számára válik reménytelenné a vagyonszerzés, annál több középosztályos igyekszik tömegestül a tömeggel, a tömeg révén tulajdonra, ha mindjárt köztulajdonra szert tenni: szocializálni. A „középosztályok forradalma“ mögött mindig ott lakozik a hivatalban vagy üzletben csődöt mondott polgárok tulajdonszerző, végső lehetőségként szocializáló akarata. A szocializálás mögött tehát gyakorta a magántulajdon utáni vágy lakozik.

A katonaság gazdasági élménye, a középosztály proletaroid elemeinek elhatalmasodása, továbbá a polgári életformák fenntartásának tömeges lehetetlenülése oltották a moderm német és nem német nacionalizmusba a szocializmust. Tehát nemcsak a szocializmus nacionalizálása, hanem a nacionalizmus szocializálása is végbement.

A nacionalizmus azonban bizalmatlan — nem a szocializmus nemzeterősítő társadalompolitikájával szemben, hanem — magának a szocialista szellemiségnek irányában. Ez a bizalmatlanság határozza meg a nacionalizmusnak és a szocializmusnak, továbbá az államnak és gazdaságnak kölcsönös viszonyát.

Az uralkodó német szemléletben a nacionalizmus az értékhardozó árja fajiság teljességének felismerése és érvényesítése. Minden társadalmi erő és eszme ennek szolgálatában áll, állam, gazdaság egyaránt. Az állam a nemzeti élet teljességét igazítja a faji értékek kifejtésének elősegítése végett. Az államnak a nemzet érdekében minden társadalmi erőtényezőt mozgósítania kell, — a közgazdaság erejét is. A nemzetgazdaság az állam eszköze. Az állam tehát fölényes jelentőségű egyik eszközeivel a gazdasággal szemben. Az elsőbbség az államé. Erős állam nélkül nincsen fejlődő gazdálkodás. Az állam és a gazdaság viszonyában be kell tartani a társadalmi tények természetes hierarchiáját. Ne cseréljük fel a célt és az eszközt, ne teremtünk zavart, célt, eszközt egynek tekintve. A gazdasági állam, magyarán az elanyagiasodott állam nem fejtheti ki az állam történelmi szerepét. Tartsuk tisztán a fogalmakat: a politika az államé, a gazdaság az államtól független, de általa e rendeltetéssel megalkotott szervezeté. Csak így lehet politikát és üzletet különválasztani, csak ezzel lehet üzletmentes nacionalizmust kifejteni. A politika, a nacionalizmus az állam révén a nemzetben érvényesül, a szocializmus pedig eszközként az állam célját szolgáló gazdálkodásban. A szocializmus azonban csak akkor válthatja ki a nacionalizmus erejét fokozó hatását, ha szervezett keretben terjedhet. A nacionalizmus szocializmusának ez a kerete a rendek szervezett rendje.

„Rendi állam“-ról itt nincsen szó, a nemzeti szocializmus korporatív államról tudni sem akar. Ez utóbbi gazdasági demokráciát, tehát antihitlerizmust jelentene. A nemzeti szocializmusban a rendek nem gilda-szocialista céheket, nem gazdálkodó jogalanyokat jelentenek, hanem a népesség gazdálkodó tevékenységének érdekeit képviselő, gazdasági akaratukat kifejtő tömörüléseket. Ez a nacionalizmus

szocializmusának életkerete. Ebbe a Max Frauendorftól elgondolt iparrendészeti és érdekképviselési rendiségbe állítja Hitler a Feder mérnöktől átvett hitelgazdasági és Darré-tól kölcsönzött mezőgazdasági szocializmusát.

A hitleri szocializmus körvonalainak érzékeltetéséhez az is elgondoló, ha megtudjuk, hogy a „kamatszolgaság“ megtörésének gondolatát kiegészíti: az állótőkék gyűjtése adóztatással, az eltársadalmasult, trösztösödött magánvállalatok államosítása, a birodalmi banknak és az építobankoknak közhasználatba vétele, nyereségrészesedés biztosítása minden munkavállalónak a vállalkozás hasznából, a nemzet minden tagját megillető nyugdíj rendszere. Ezek a gazdaságpolitikai eszmék és intézmények a birodalmi autarkia elképzelésével együtt fogalmat adnak arról, hogy a hitleri ideológiában mennyi a szocializmus.

A nemzeti szocializmus teológiája most van kialakulóban. Itt tehát a mithológia kivirágzása megelőzte a teológia rendszerének betetőzését. Ami természetes is: a teológia a kultúremler igénye, a mithológia a tömegeké. Tömegmozgalmak nélkülözhetik irányzatuk teológiáját — mithológiát azonban soha. Hitler birodalmában a faj mithosza él, — a biológiai elrendeltetés teológiája még várja kiteljesülését.

NYUGATON a szocializmus nacionalizmusba fejlődésének tényére ébredünk. Nacionalista erők feszülnek az ázsiai nihilizmus sajátos életformájában is. A fasizmusban a császári Róma hierarchikus társadalmi rendjének, az ausztromarxizmus helyén sarjadó új rendiségben pedig a pápák Rómájának örök szocializmusa, a kereszténység keresi politikai és gazdasági életformáját. A Lajtánál három világáramlat ütközik: a francia forradalmi szellemű nacionalizmus, az ipari forradalomból sarjadt marxizmus és a lelkek római rendje, a katholicizmus. Róma — Potsdam — Moszkva, Európának három polarizáló pólusa alakítja a nemzetek és az európai tömegek életének erővonalait. Irányukban áramlanak az eszmék, a francia és az ipari forradalomtól alakított szellemrendszerek nagy szintézise felé. Kérdés: vájjon a történelmi anyagelvűség és a biológiai elrendeltetés brutális viaskodása a hatalmas harmadik, a transzcendentális erő felszabadulásának vagy az Antikrisztusnak útját egyengeti-e egy hősinek kiáltott, elvadult pogány világban, ahol nagyot kiáltó, hatalmast akaró, roppant indulatú emberragadozók féktelen lármájukkal ösztönösen leplezik szellemtelen lényük belső ürességét. A racionalizmus — alapgondolatának minden elképzelhető formájában — a jakobinizmustól a bolsevizmusig, eljátszotta történelmi szerepét. A francia forradalom korszaka lezárul, a tényéktől kigúnyolt emberi jogok helyébe „az állat jogai“ lépnek. Miként Rómában egykoron, a kultúremler szerepe a rabszolga-filozófusé. Az emberragadozó korszakához értünk. Tertullian, vájjon most is állítanád, hogy az ember kereszténynek születik?

KOVRIG BÉLA